

ETUDES ÆQUATORIA - 9

MBITAGWAMBIBUKI

L'HISTOIRE D'UN CHIEN

en lingombe

Centre Æquatoria B. P. 276 Bamanya - Mbandaka (Zaire)

1990

MBITAGWAMBIBUKI

L'HISTOIRE D'UN CHIEN

en lingombe

P R E F A C E

Le livret que nous avons l'honneur de présenter ici a été édité pour la première fois en 1945. Il est de la main de Harry Van Thiel, Missionnaire de Mill Hill, récemment décédé (1989).

C'est l'histoire d'un chien nommé MBITA-GWAMBIBUKI - ce qui signifie: "moi, je ne mourrai pas seul" - qui apprend à découvrir son univers auprès de sa mère jusqu'au jour où il sera vendu à un autre propriétaire près de la Mission. Une bonne partie du récit est constituée des contes que lui récitait sa mère.

Il s'agit d'un récit d'une valeur didactique incontestable: une invitation à l'obéissance, à l'honnêteté, au respect des autres et de leurs biens, une dénonciation des maux de la société des hommes.

Le lingombe utilisé ici est celui de Jombo dans la région de Bongandanga. Cette variété est très proche du parler qui avait été adopté dans la scolarisation et dans l'évangélisation. Nous sommes persuadé qu'elle sera comprise par l'ensemble des communautés Ngombe établies à Lisala, Boso-Njanao, Bujala, Bosobolo...

MOTINGEA Mangulu

Bamanya, le 2 avril 1990

I

Bana ba mbi hokamejani!

Mbi nadi mbwa. Napalakadea naojebejeni mako midi ta molema mo mbi.

Bato bakalange mbi tito; bakasingeni.

Ekahia te'samboe a miso ma bato.

Okoo mbi Njakomba.

Opa mbi monoko mo bobala na molema mo boleje mako oko'yo.

Bato te baoke kopi i mbwa, ekahia likambo limina litingiti na'su ngasa.

Akasole mbi na bina'mbi mbwa, bokaokane na bopele mene.

Iso mbwa bokasipoe mikabale bato.

Moswa'mbi akabeani, naso nadoa adi'yo.

Akabala: «Sama», naso nasama.

Akabala: «Donga», naso nadonga.

Omaakaene iso bokaoke minoko mi bato.

Edi na bato pe booka minoko mi'su nde?

II

Meko midukaka mbi naojebejeni midi minene.

Iboa boso naotndeni misusu miungamaka mbi, nadi yenge.

Busa bobotani na mama, te'jebe busa bomina.

Iso mbwa te bojebe masu ma eyenga na ma songe.

Bakajebe masu mamina te ino bana ba kalasi?

Ekahia ino okasieni iso botakwea a kalasi.

Adi'so mbwa, masu masusu madi piko.

Bato bakabana masu ma misala na masu ma biyenga.

Ta masu ma biyenga, misala midi na ekia adi'bo.

Oboma mobeko momina Njakomba.

Ekahia mbi nakasne bato bakina, ena baakoo misala a masu mamina pongono.

Mbi te'jebe tina emina ngasa.

Mbi te'dumbe bato na likambo, mokongo mo mbi nadi mbwa, nadi tito.

Ekahia tina ekabakoe na bato mikongo mi Njakomba na sanga, nakaduka tina emina, ka mbitabooja ngasa. Iso bokabange baswa'su bato ko bokahokameje bilomu bi'bu.

Edi na bato pe bobanga'Moswa'bu Njakomba nde?

Mbi nakabakoa mokina mokongo mobakeani moswa'mbi, aso abamani.

Iyana mbi naleji'bo: Moto akabakoa mikongo mi Njakomba, moto omina abongi na epasameji pongono.

Te'boa?

III

Baningani!

Molema mo mbi monangani na holeje meko mitongono.

Napalaka nasombe botondo mitingi na libota li mbi.

Abotani mama, oko mbi buki.

Abotani ta mondako mokeke, ta esika ekokomoke.

Adaka mbi nasambi iyana, naipak'aa'jeba meko ngasa. mijebaka mbi oko bonunga mahai na bowee hi.

A mbanda mens naidaka na kaso, pe boene na miso.

Ko pe boda na eanea ebaneakani mama, ka naihela ngasa.

Amambibanga bodipoa miso, naso naene mokuku mo mbi mokeke na mokombo moyai.

Bamboa bakekeke, badaka mbi pe bojeba kombe, bako-kalaka mokuku mo mbi itombo, kalaka na saya mens.

Amambiene mama a mbanda, naso nabanga, mojo mo
mo nde mokuku monene mo ngungi ngungi.

Mokuku mo nde monoko na mo mbi mokuku na mino
minene.

Ekahia amambiene miso ma nde ma bwali, molema mo
mbi meso motita, ko ba boso bosia.

Baswa'ngando bakabale'bo: Moto t'apale o akapale na-
ng'e moto.

Adi'mo na nang'e mbwa oko'boa!

IV

Ta ndako edaka mbi, leka lodaka lonene.

Mbi pe bojeba kombe ji lo ngasa.

Ekina eka etanea mbi edaka eeki ta ekuka.

Edaka eyai na songo epolu, edaka na so e makia ma tito.

Bokina busa, naso nawaja ngwa'mbi kombe e eka emina.

Aso ko atondini kombe e eka emina: likongo li boowa
na tito.

Amambioka'boa, naso nabanga naso nawaji: « I mama,
iya adi mbi tito, baowadea mbi na eka emina pongo-
no?»

Oka ko mama'bo: « Ngasa bataowa we.

Te baowoe mbwa. Bakaowoe na eka emina oko tito
bakina, bakayake bato.»

Amambioka'boa, naso natiteja molema.

Ekina eka edaka esambi a ndako edaka na mokuku mo-
hindo.

Mbi nawaji mama'bo: « I mama, eka iyena'ho esambi
ehindeli, kombe e'yo nda?»

Aso abali'bo: « Eka emina, teni ekakatee na bato mia.»

Aso asombo bobala'bo: « Teni eruina, moswa'pangolaki.

Mia makadoe a teni, makayake bato, iso mbwa boka-

p̄ote boumboa mia mamina koko.
 Ekahia bato te bape'so mamina ngasa.
 Ibo te bapale iba pongono.
 Bakalange iso mbwa: Banganga ba iba.
 Iso bokaoke mojo momina soni enene.
 Mbwa badi milema milema.
 Bakina mbwa badi na iba; bakina te baiibe nongo.
 Adi'mo na bato oko'boa.
 Nongo bato bakatomba leka lo bina'bu bato na ikamba,
 esingandeloko iso mbwa?

V

Ndako edaka mbi nadi yengs, edaka no modidi.
 Ko ekina esika edaka ena, edaka epu ipse.
 Nakainja dongo limina ekoka, miso ma mbi makoko saya,
 a likambo li njeele-njeele.
 Akweaka mama ta ndako, anungea mbi mabei, oko ta
 esika emina.
 Ko aimaka'yo a ndako oko iyana.
 Nadaka na posa enene e bosabatea na esika emina, be-
 ngi nainje losusu lodi ta ihu imina.
 Ekahia mako ma mbi maipak'aimea a bodaleja mokuku
 mo mbi.
 Iboa naso nadaa bogoo, naso nanungaka mabei manene,
 na tina e bombilimeja mokuku mo mbi.
 Te'leje meko minene mi masu mamina.
 Momimbileje oko mokina momoti pe.
 Bokina busa, adaka mbi naweli, okina moto, kako mo-
 swa'mbi, akwea a ndako, edaka mbi nasambi.
 Amambisisoa, naso namoene adi esoso ta boso bo mbi.
 Naso nabanga, naso ko naye mama.
 Baningani! Miso ma moto omina, te mapele ngasa.

A'yoinja mbi, mondumba mo bokotoa, te na miso ma
bwela, elenge ekainjeni mama.

Mibala moto a'yohokea mbi, nabungi meko mimina.

Pe ekoka, aso aangoi, aso asabatei na likongo, aso ko
alitombi.

Baningani! A'yotomba likongo, mokuku mo mbi mosu-
su moso moluluma na bo, moto omina asakaindeani.

Molema ama'mosia bobanga, oko aene mbi moto aima'
yo a ndako.

VI

Bokina busa, busa ama'boya, naso naoka ekina eka ekoo:
wolololo.

Naso naduka tina e eka emina.

Ko amambiduka tina emina, ngwa'mbi akwea a ndako.
Naso ko naeni eka emina ekoki: wolololo, etingi ta doli
li mama.

Oka ko mbi'bo: «I mama, eka elwali we a doli, ekoko
wolololo, emina nda?»

Oka ko mama: «Eka emina: lebo.

Iso bodukaka bokee a mongendi, a boowa tito.»

Oka ko mbi'bo: «Mama, mbi napalaka nakee mbi nasa
we.»

Mama asombejini'bo: «Ngasa, oimeakini a meko mimi-
na, pe nongo mweka.

Epeli we mako ma bopota?

Mongendi'editi eka e makou.

Iso bokakamoe bato a boowa tito.

Iso bopeli mbango na manga mapele ma boponga bisika
bikabolame tito.

Bato bapeliti manga mapele ngasa.

Te baoke so e tito.

Baswa'manga oko iso.

Iso bopeli matoi mapele pongono.

Bokakamoe'bato na matoi ma'su.

Bato bakadaa baweli, matoi ma'bu maweli koko, te ma-
oke kindo na mikilimo.

Bakaoke iso.

Okina moto otongono akabatama na ndako, na bulu,
na mbuno e iba; bakatieje moto omina banda?

Te iso mbwa?»

Oka ko mbi: «E e, oko'boa mama.»

A ngongo jimina, mama aso abala'bo:

«Mwa'mbi, mbi naksi, todikake na bopele!»

Oka ko mbi: «E e, okeiko?»

VII

Ahula ngwa'mbi a mongendi, oko busa ena bomadipa.

Mbi nabali: «Mama, ohuli?»

Mama pe boanoa na bopele ngasa, mojo mo mokua
monene, modaka'yo apeli, motataneja monoko mo nde.

Aso asambe mokua, aso ko abali'bo:

«Mbi naoki joko, mako mapekakadea na mondo.

Mwa'mbi, esika editi epele e bodala, edi na ekaka.

Bato bapeli ngwaa i bolena na mbobi, mapumba na ngo-
li ji njube.

Ekahia iso mbwa, epeli'so nde?

Nabenai njube jipolu, siako batwakaki mokuku mo mbi.

Njea jidi bato pe bodala, bakalome'so ta bisika bimina,
a bobengana ngoa, na kulupa, na tito basusu.»

Oka ko mbi'bo: «Mama, mongendi mosahula we, mo-
gwi tito banene?»

Oka mama'bo: «Mogwi tito basamano: ngoa babae,
kulupa basato na ngandi omoti.»

Moi nabali: «I mama, tito basamano, iboa akabanaki bato mabondo, emi'bopa we oko mokua'mua mosambi?»
 Oka ko mama'bo: «Eka e epakapaka t'ensenge.
 Ko mbwa mopele t'alongpe, a likambo li libondo libe.
 Bato bakapa mbi eka, naso nabasakoa seko.
 Naso nakumana mokombo mo mbi.
 Bopele we okoke oko'boa.
 Ko mbi nadingejaka'bo: Bakina mbwa bankodea bana ba bato na sakola.»

VIII

Ta bokina busa, naso naoka mako ma mbi mapingi.
 Naso ko nabanga bodala, mweka-mweka, boyelii-bo-yelii.
 Amambidala naso naimea ta esika, emambitondo boso edaka na ihu.
 Amambihokea, naso naene likanga linene, na leka lonens.
 A ndelo emina, naipak'ajeba leka lomina kombe.
 Ekahia ededi nalojebi. Leka lomina: mele, bato, njani na ekina esika enene, edi diko, oko ihu pe.
 Naso naene bato banensns na bakekeke.
 Okina moto o swee iyai aisa leka a teni.
 Ama'yomaja bolumeja teni, aso ak'akwea a ndako.
 Iboa adaka'yo adi a ndako, tito bakina bak'asabatea na teni.
 Tito bamina, baidaka na ngungi ngasa.
 Badaka na tua-tua. Ko na mako mabae mabae.
 Iboa a'boimea mbuti na teni, baso babanga bononoa, baso baduka boiba leka, lodaka a teni.
 Ededi mens moto iyona o swee iyai, aimi a ndako, aso

ko asisani tito: "Sa! Sa!"

Ibo ko bapoti.

Aene mbi'boa, naso naleje: Omakasene'bo: o teni e pangolaki oko iyena.

Ta likanga limina, mbwa bakina babae badaka.

Ona mokeke ona monene.

O monene adaka na mokombo mokue.

Mbi nadingeja'bo: Mbwa basusu akabotame'bo, na mikombo miyai.

Abooja mbwa'yona mikombo mokue ja?

Amambileje'boa, mbwa o mikombo mokue ahekoja miso ta dongo li mbi.

Amambiene miso ma nde ma bobila, naso natia, naso nak'abolama ta o mbi moesika.

IX

Adoa ngwa'mbi asoola na mbi lisolo na bulu, naso namotondi misusu miene mbi sokolu.

Naso ko namowaji'bo: "I mama, mbwa basusu bapeliti mikombo miyai elenge e iso likambo nda?"

Oka ko mama'bo: "Iye editi likambo lisu.

Edi likambo li bato.

Bato bakina te bapale ba'bu mbwa badae na mikombo miyai.

Ibo bakatendje mikombo mi ba'bu mbwa na ngwaa.

Bakalange mikombo mikue: bomwenga."

Mbi nabali'bo: «Mama, bakina bato te bindanga mene?

Mbwa o mikombo mokue, esisana na nde ngi nde?»

Mama alisambeja liwaja limina.

Aikobala'bo: «Bato akame'bokoo seko'boa.»

Ibo bene pongono bakasasangane mino ma'bu, bakasatwakake malimba na kengiso, mojo mo bomwenga,

Bakina banene sala bakaite saya ji poma na bojokoo oko a likambo limina.

Amambioka'boa, naso naoka bo, moswa'mbi asakadoa na ngwaa, asakalena mokombo mo mbi koko.

X

Masu makina asia'mo, naso naimaka a ndako tu busa. Masu mamina ma mongandi.

Naso napanda ilongo na mina'mbi mbwa o mokske omi-mbitondo boso.

Iso babae bokuaka makou ma mbwa: mokua bosweana, bopota mbango, bogbeme na bokbekene mino.

Bodumbana nase na bodene.

Makou masusu makuaka'so mapele.

Bokakokalana, pe bogbatimeja mino na sanga.

Bokasaindakaka mako, oko boyslii.

Makau makuaka'so, bodi benge, maditi na suka.

Akuaka'so makou, bana bakina badoaka pongono.

Iso mbwa bokapale benge.

Ibo bakaboma'so, iso pe bolona.

Bakatubaka mikondo mi'su, botangwaa ngasa, mojo mo iso na benge bodi mela.

Mbwa basuku bakabanee baswa'bu basuku; mbwa benge, bakabanee bana ba bato.

Baninganil Ededi'ye nadi mosuku, makou masia.

Ekahia nakaleje bwenge bo'mbi, na makou makuaka mbi na mina'mbi mbwa, oko na mongandi a molema.

Makou makuaka'so, mama na mbwa iyona o mokombo mokue, ena baahokea, ena baasepa.

Abotoo mbi na ngwa'mbi ekoka jo?

Nakamoleje tu busa, pe busa bopu.

Te'bosae bwela bo nde.

Ino okapaleni bangwa'nu pongono?

Bilomu bikaolomeni'bo, okakenei bilomu bimina?

Baningani, mbi nadi mbwa, naditi na bowei bonene, nadi na mabunga ma'mbi, ekahia nadi na miso, nakaens. Napeli matoi pongono, nakaoke.

Nakaene yonde ekaopaleni na bangwa'nu.

Mbi te'kotoe bato na mida mi'bu, ekahia bokina busa, naoka okina yenge ena aasinga o nde mama esingi.

Okina mosuku ena aabala: «Momi iyona.»

Iboa bopele?

Bajebi oko ino bato, ekahia iso mbwa te bokoe'boa.

Nasne mokina moja pongono.

Ko amambiene moja momina, naso nakakimoo.

Momina te mopele ngasa.

Naotondeni moja momina?

Baningani, mbi nadi tito, najebi, naditi na moja.

Ekahia nongo nakadaa mbwa, nakadaa tito ka mbita-kwana na okina yenge.

Mbitala ngwa'mbi pengu na sanga.

XI

Endimbe eko ka eyou etombi mbi bosoola na'nu masolo, napakitiaojebejani kombe e mbi.

Kombe e mbi: MBITAGWAMBIBUKI.

Moswa'mbi abakeani kombe emina.

A mhangi mens, moswa'mbi akabeani na kombe emina, naidoaka ngasa, moja mo naipak'ajebeana na kombe emina.

Abakeani moswa'mbi kombe emina, nadi motito mokeke.

Iboa nawaji mama'bo: "Mama, e we kombe nde?"

Oka'yo'bo: "E mbi kombe: MBITASUSA."

Mbi ko nawaji: "I mama, babakeani mbi motito mwaka,

kombe enens likambo nda?"

Mama asombeji'bo: "Mbitajeba; te'jebe tina e meko minene mikakoe bato, mokongo mo iso mbwa boditi na bowei bonene."

Mbi nabali: "Mbi naloni kombe iyena, egbasoi mongangale."

Oka ko mama: "Boni mwa'mbi? Te'boa.

Mobali wa, te mopele.

Bopele odime kombe emina.

Moswa'su akaobea'bo: "Mbitagwambibuki"; obongi na boke.

Iso mbwa bodi na elomu e boisa minoko mi baswa'su. Bopele basumane ta boso bo'bu, nongo molema mokapala mokina.

Bana ba bato bakakoe oko'boa.

Bakaise minoko mi baboti ba'bu."

Ko mbi nabali: "Mama, ekadaa'boa, ko elangi na okina yenge, mama akamoloma aloka madiba, "naloni" nde?

XII

Ededi napalaka naojebjeni elenge ekwaa mbi na likambo a miso ma moswa'mbi.

Amambikandoa, ta busa bokina, nawaji mama, atombe mbi a mongendi.

Iyana amowaja mbi, aso asiani, abali: "Ngasa, oimeakini."

Iboa ta busa bokina, naoka posa enens e boowa tito.

Ko mbi naleji'bo: Mama akasiani'bo; mbitakse ta esika, bopele naowoe okina tito, adi'ya mbuti, bengi moswa'mbi ajebe'bo: nabongi boke ta mingendi, mbi nasa mama ibongo.

Iboa amabileje'boa, naso naeni okina koko ta moselo mo njea.

Nasabatei na nde mbuti, boyelii-boyelii.

Ekina ndelo pe bodala ngasa.

Naso napingeji matoi ma mbi, miso madi mabaki a kaka.

Naso ko nalengei kaka, bosinee-bosinee.

Kaka pe'ojeba mbuno e mbi ngasa.

Baningani, posa e boowa egbasoake, eimeji mbi madiba
a monoko.

Naengengeji mokombo mo mbi dongo na dongo.

Kakimo, napimboi, nasukamei kaka, naso ko namopei.

Kaka aso ayea.

Naso namogbatimeji ekolo.

Namokumani mbun'oko akina'yo bio.

Tua ji nde jinangana pamba na pamba.

Makia maima a monoko mo nde, mamakbeti bosoo.

Naso ko namosambei.

Iboa asambea mbi kaka, naoki kopi e moswa'mbi'bo:

« Mbitagwambibuki, doa! »

Naso nakee, pe bodala mondo ngasa, mojo mo naeni
moswa'mbi aoki gbeke.

Iso mbwa bokajebe milseno mikalee bato.

Nasabatei na nde mbuti.

Aso ko epeini na ngulu kbe.

Molema mo mbi moso mokuba kubukubu.

Moswa'mbi aboma mbi na pengu kii.

Naso ko naye.

Bananga, elenge ebomani moswa'mbi, ta busa bomina,
bobe mene.

Abomani'yo, na sanga ga-ga-ga, pe bookea mbi njoo-
kwa.

Ko pe boda moto omina adi moswa'mbi, ka namoko-
kala na ngulu.

Ekahia mobuli t'ajangoe na moswa'nde.

A'yokina mbi boboma, naso natia, naso ko nak'abola-
ma, a boduka tina ebomini na moswa'mbi.

XIII

Mama ataneani napeli moyeano'mua.

Aso ko awajini'bo: «Mbitagwambibuki, eyeaka we nde? Naso namotondi misusu.

Iyo ko'bo: "Iye nde? Ojebakini tito badi mindumba?

Bakina tito ba esika, na bakina ba ngando?

Tito ba ngando baditi ba boowa.

Ba esika, okaowa, pe likambo.

We t'ojebe eka."

Oka ko mbi'bo: «I mama, napakitiajeba meko misabala we.

Otondako ko mbi nda?

Amimbioka'mia oko busebu.

Edi na bato pe botutea milema mi mbwa nde?

Mbi nadaki na posa e bokamoa moswa'mbi.

Iyo ko abomini na ye? »

Amambibala'boa.

Mama asombeji'bo: «Kina likambo'di lidae; mbwa t'alonge na moja.»

Oka ko mbi'bo: «Edi na mbwa pe bolonga na moja nde?»

Naso nasombo boyea na ikina.

Naikowaja mama'bo: «Mama, nakaowa mbabu edi na ekia? Mbabu te tito o ngando? »

Oka ko'yo: «Pe ekia ngasa.»

Ta busa bomina na bulu, adaka'so boyeli mosa, mama alanga mbi, nasa mina'mbi mbwa o mokeke, masapo ma Boso-Mbwa.

Masapo mamina mapele, magombeja molema mo mbi.

XIV

Likina lisapo, libala mama, li mbwa o ndiingano.

Oka mama: «Maiso o!»

Iso bosombeji: «Maiso!»

Oka ko mama: «Maihule o!»

Oka ko iso: «Gbonga!»

Na ngongɔ mama abali'bo:

Bato bakina bakes a bobengi na mbwa o'bu.

Aimea'bo a esika, baso bapika bitondo bibae, baso ko
baisa mokoko mo ediba a pakasa e ndako imina.

Ko ediba emina adaka'yo na mbenge enene, baso ba-
kwele mole mo mokolongi.

Akwaa mole momina, moso ko moekeja mokoko, njea
eso eboloa.

Aya busa, bakes bobengi, baso ko baowa mboke omoti,
Ahula'bo a diako, baso ko bakabana mboke, baso ko
bayani ta ndako ji'bu.

Omoti o'bu, aideja li nde libondo ta edejei epele.

Na ngongɔ mbwa adoa, aso aiba enama e nde e mboke,
aso ko atia na'yo, ena etingi ta monoko.

Iboa akeke'yo akolonge mokolongi, aso asunea miso a
madiba.

Aso aeni esii e enama e mboke, edaka etingi na nde a
monoko.

Aso aleji ta molema mo nde'bo: okina tito adi a madiba.
Na ngongɔ aso apika tito, opeaka'yo a monoko.

Enama e mboke, eso ekwaa a madiba, eso edinda.

Adinda enama, mbwa aso aema ta monoko ekoka ena
aainja a madiba.

Aene moswa'tito mbwa abaki ta monoko, miso matingi
ta madiba, aso akee mbuti akokoleja.

Iboa aene mbwa moswa'tito, aso atia.

Na ngongɔ moswa'tito atitea a madiba, aso aduboji e-
nama e nde e mboke.

Aso ko ayana na'yo.

Ko mbwa aso adika ngasa.

Moto o iba na moto o ndiingano, badi babeejei ba leka
lo bato.

Ibo pe bobotoɔ na ngasa, ibo na ngasa tinge e e.

XV

Likina lisapo, libala mama, adi:

A mbanda mene, mbwa adaka tito, adaka ta esika, ai-
daka ta ngando, adaka ta esika na bina'nde tito ba
esika.

Ekina ndelo swa abota bana basato.

Na ngongɔ swa abea mbwa, aso abala na nde'bo: a-
dae mobanei o bana ba nde.

Mbwa aso adima.

Swa akeke mabengi dɔngɔ na dɔngɔ aowa tito.

Ahulaka na tito hasusu na matombo.

Aso asasa tito bamina, aso ko ababolea a boso bo mbwa.

Na ngongɔ swa abala na mbwa'bo: « We baneani ba-
na bopele, mbi naiwee we bwae na bibene »

Iboa swa abanea mbwa na boiwea bwae na bibene na
bopele mene.

Aimea bana songe basato, mikuku mi'bu mibongɔ na
mabeku.

Busa bokina, swa akee a bobengi, ko mbwa akina ba-
na a ndako, ibo buki.

Aso akee ndɔɔ e mboko bengi ibo babae baowoe bana
ba swa basusu ko babayake.

Adoa mboko, bakwea ta ndako, oka ko mbwa'bo:
« Moninga,inja, bapingakini kua.

Bokabayakadea ededi, bookadea bokbaa, mokongɔ mo
badi na mikuku mipele mi mita.

Boyakake omoti, tu busa bomoti.»

Amaja'bo bobala, mbwa apea omoti, amoowa. bamosa-
sa, baso ko bamoyaki.

Amaja'bo boyaka, baisesa mbuno'bo: bayake okina puma.
Na ngongɔ mboko ayana a ngando e nde.

Adipa busa, swa ahula, aso abea mbwa'bo:

«Doa na bana banunge mabei.»

Mbwa adoa na mwana omoti, swa aso amonungea.

Agola mwana libei, swa abala na mbwa'bo:

“Kee asambee'yo a gbagba, oso odoe na okina.”

Na ngongɔ mbwa adoa na okina.

Amaja'yo bonungea, abala'bo:

“Kee asambee'yo a gbagba, oso odoe na okina.”

Mbwa akee, aso asombotɔnɔ mwana, aso adoa na mwa-
na, onunga libei boso.

Aene swa mwana adi na ligola, aso awaja mbwa'bo:

“Mwana'yo anungiti libei boso?”

Oka ko mbwa: “Ngasa apakitianunga, endolo ibo ba-
susu badi mikuku ameti, mokongɔ mo mabeku.”

Aya busa ehuma, swa asombɔ ta bobengi.

Mbwa aso adika na bana.

Pe ekoka, mboko adoa, bapea mwana, bamoowa, baso
bamoyaka.

Amaja'bo boyaka, mboko aso ayana.

Moko moko swa ahula, aso abea mbwa adoe na bana
banunge mabei.

Mbwa aso adoa na okina mwana, swa aso amonungea.

Amaja'yo bonungea, abala'bo: “Kee asambee'yo a gba-
gba, oso odoe na okina.”

Iboa mbwa atomba mwana, abwea ta ndako, aso aema

mema, bosines bosinee, aso adoa na mwana.
 Swa akenga bonungea mwana libei, iyo pe bonunga,
 tina e ligola li libei; linunga'yo boso.
 Aene swa'boa, aso akokoleja mbwa na liwaja.
 Ko mbwa adipana swa na moingano mopipo.
 Iboa swa aso ayeyyo.
 Aya busa, swa asombo ta bobengi.

Mbwa aso akei ndoo e mboko, baowoe mwana, odi-
 ka omoti.
 Adoa mboko, bapea mwana, bamoowa, baso bamoyaka.
 Amaja'bo boyaka, mboko ayana li nde dongo.
 Ko mbwa atia a esika.
 Aene'yo mole moyai, aiwea o diko aso asacamba'ho
 o diko.

Atita busa moko-moko swa ahula na tito, atiteja, aso
 abea mbwa na bana, banunge mabei.
 Iboa mbwa aianoaka ngasa.
 Swa alejeke'bo: mbwa agogomakadea bogogoma.
 Iboa swa akene mbuti, aso aene edipako edi bwase.
 Akwea o tei, aso aene makia ma bana ba nde.
 Aso aima sokolu, aso anoo mohombi sa ngongo i ndako.
 Aso aene bibebela bi meto bisambi.
 Na ngongo swa abea mbwa ga-ga-ga, mbwa pe boanoa.
 Iyana swa aso adaa na mobondo, ena aateje mijo.
 Aya busa ehuma, swa asombo bohomba mohombi a mo-
 sukasuki mo ngando, aso ko aene lipoo lino na
 mbwa, aso ko alitutea.
 Aimea swa a mole, modaka mbwa aboli, akahoa, aso
 ko aene mbwa abaki.
 Adaka mbwa abaki o diko, aene swa bohali.
 Aso apimboji boso bo nde o diko, bengi swa adae pe

bomoembetemeja.

Ekahia swa asipoa tito omina, oko mbwa soti.

Na ngongɔ amowaja na limbina'bo: "Wɛ'yona obaki o diko ndani e?"

Ko mbwa asaakoja na kombe etongo'bo: "Mbi Modadiko e!"

Swa asombeja'bo: "Modadiko e, tita jɔno nase, naotɔnde meko e!"

Oka ko mbwa'bo: «Tɔndɔ meko botɔndɔ, naoke na matoi. Ekaoke meko te matoi?»

Aoka swa kalo'yena ebe, aso aoka gbɛke, aso ko aiwea o diko.

Akonda swa diko, aso apea mbwa a mokɔmbɔ.

Mbwa asasabeana, aso aangɔɔɔ swa.

Aso ahundoa mboko'bo: "Mbi nayakiti bana ba wɛ, mbi buki, nayaki nasa mboko."

Nongo mbwa, asabeana'yo, oko ngasa, swa ailejɛke nongo mwaka.

Aso atita na mbwa nase, na mbuno e bomoowa.

Ajeba mbwa'bo: abengei bogwa na mako.

Asapinoji o diko, aso akwaa nase na swa pongono.

Aso apota ebango epipo, swa aso amobengana.

Akeke mbwa apote, alejɛ ko asabalea ta molema mo nde'bo: «Naimee adi bato a ngando nongo nahele.»

Na ngongɔ aso apota, aso ko aimea a ngando.

Aɛɛ bato mbwa, baso bagbulumwana na makongɔ, bɛngi baowoe mbwa.

Aɛɛ'yo bato badoe mbango na makongɔ, bamoowoe, aso abapamba na makou.

Iboa bato baso baema bogoo, bapangana na njenja e makou ma mbwa.

Pɛ ekoka swa adisoa ebango, apee mbwa.

Aene bato swa, baso bamosabea makongo ma'bu.
 Swa aso atia ta esika.
 Mbwa apangana na bato, aso ko asekoa adi bato.
 Tina ekapee na swa mbwa, oko likundu li bana ba nde.

XVI

Busa bokae mbi a mongendi moke mo boso, te'bosae
 busa bomina.
 Akese'so ehuma.
 Likanga lidaka lilumi na bato.
 Bakina badaka na ngwaa ko na makongo, bakina na mi-
 suki.
 Benge ena balwali mija.
 Batingea'so mbwa lebo.
 Baso ko batingea'so mbi lebo pongono.
 Banningani, lebo emina egbatimejani ekolo.
 Ekahia naita saya emina, elenge ekaite bato bakina ka-
 tupi na sapato, jikambambameje mako ma'bu.
 Mbwa badaka banene: okina o momolo mokeke, okina
 o diso ligo.
 Okina atengoko gbike-gbike.
 Bakina badoi ainja mbi.
 Baso bawaji e mbi kombe, baso basakoi mokuku mo
 mbi mongungumake.
 Ama'soimea a esika, bato babanga boinga mija.
 Mama abali na mbi'bo: «Mbitagwambibuki, hokameja.
 Bopele otingame ta lipopo li mbi, bengi naoineje mo-
 ndumba mopele mo bolinda tito ta donga.»
 Boso bokei, boso bokumani lebo wolololo.
 Mama adali boso, mbi nakeke adale a ngongo ji nde.
 Bodindi ta esika bohali mene.
 Lebo kbokolo-kbokolo.

Kakimo mama abali: "Inja tito iyona!"

Amambiinja, naso naeni momboi apoti.

Bomokimani gili-gili.

Naso nasepa, naso nagboma na ngulu.

Oka ko mama: "Kina bogboma'boa, daa'goo, oduka-
ka otieje tito basusu?"

Iso bolinda momboi linda linda, mbu'oko aimea'yo a moja.

Ko aimea'yo a moja, okina mosuku aso amoindei liko-
ngo duu.

Iso ko bosombi ta esika.

Baningani, mongendi edi eka epele.

Ino okopaleni mingendi pongono?

Moswa'ebene t'awee nja.

Ta busa bomina, boowa tito bwetete.

Ko anoo'so na njea, okina moto o emeli, o pe boka ta
mingendi, aso asayei, oka'yo: Diso hula, moto o ngasa
apeli eka.

XVII

Bananga, . . Ededi naimi a esika e njookwa.

Bokina busa, adaka mbi na mbwa'yona o mokeke, MA-
BONDOMASIA, boakua makou, okina moto akwei
ta likanga.

Aso ko ak'asoola na moswambi.

Pe eka, moswa'mbi abeini'bo: <Mbitagwambibuki,
doa!>

Ko a'yobea, naso nabakea molema diko.

Mibeano mikabee na bato, midi mindumba.

Ko imua, mobeani na moswa'mbi, te mopele ngasa.

Amambibatama, moto iyona otongono, opeani.

Aso ko abanga bokombolo liposo li mbi, bengi akose
na mbi bwela.

Ahooji monoko mo mbi, ainji mbi ga-ga-ga, elenge e-
kainje'bo eka e bosomba.

Amaja'yo bopono mbi liponi, aso akinini, aso ko awaji
moswa'mbi'bo: «Langani motwia mopele.»

Oka ko moswa'mbi: «Pani pata bwetete.»

Oka ko'yona: «Naloni pata bwetete, mbwa'yo, eka ego,
atakwaa pata bwetete, titeja.»

Oka moswa'mbi'bo: «Mbwa'yo te eka ego ngasa. Inja-
ka mokuku mo nde mopingi; abongi na mingendi.»

Ibo babae babalani ekoka ga-ga-ga, mbi nadi na mobo-
ndo, nadi bogoo.

Amaja'bo botubana motwia dangbi-dangbi, moto iyona
otongo, akei ak'atomba mokoli.

Aso ko atingeini mokoli a doli.

Aso aimeji falanga, aso ko awaji'bo: «Mbwa'yo akao-
woe koko?»

Oka ko moswa'mbi: «Ngasa, donga busa bomobota na
nango, 'yo pe boowa nongo kokoko omoti.»

Mbi nadukaka nabale: «Okosi!», ekahia naso nayeyoi.

Na ngongo moto osombini ainei moswa'mbi falanga,
pata bomwambe.

Baso ko baiseani.

Ama'boiseana, Mabondomasia adoi, aso abali: «Mbi-
tagwambibuki, moto iyona ade bo? Asombi we bo-
somba?»

Oka ko mbi: E e moninga, asombini na pata bomwambe.

Adaka'so boabalana'boa, moto iyona otongono atuba
mokoli, bengi namosuse.

Naidaka na molema mo bomosusa ngasa.

Naso nasambami nase, naso nakokali mokoli na mino
ma mbi, mokoli pe botwea.

Moto osombini atubini kbulululu, mbi pe bodala ngasa.
 Mabondomasia aiseini'bo: « Mbitagwambibuki, oketiko! »
 Oka ko mbi: Εε, t'odikake na bopele! »

Nainji moswa'mbi.

Iyo pe bookea mbi njookwa, pe bobakea mbi miso.
 Miso ma nde madaka mabaki ta falanga, ilangaka'yo.
 A'sodinda mweka, naeni mama adudumi na ebango, mi-
 so ma nde o miso ma ibate.

Agbemi na ngulu. Adukaka atingoeni.

Moto iyona amokanei na pengu, aso ko amoli epapa-
 ta gboo.

Mama aso ati ena aayea.

Saya enongeji mokuku mo nde.

Baniga, abotoo mbi na ngwa'mbi'boa, pe nongo boi-
 seana na bopele.

Iso mbwa te boimeje mbisoli.

Adi'so mbwa, ekayee te miso, ekayee molema!

XVIII

Amambiimea ta ngando e moswa'mbi o ngongo, masu
 manoo mabae, mbi pe boyaka mia ngasa.

Bamambileje ko bamambiyea, oko ngwa'mbi Mbitasusa,
 na mbwa'yona o mokeke Mabondo masia.

Mweka-mweka, molema mo mbi moso motita.

Naso ko nak'ahomba ngando, naso ko nak'apanda ma-
 kua na bakina mbwa badaka ena.

Ngando t'etake bwela.

Mbi nasa moswa'mbi o ngongo, iso bokapalane. Akape
 mbi mia manene sala.

E nde ngando edi mbuti na Miso.

Mbi nakapakee moswa'mbi a mingendi mikakae'yo.

Ko akakae'so a mingendi, boso bokanoe njea e Miso

mandeli mandeli.

Ko ibua busa, akéke'so adale a njea ebati na ndako
ji kalasi, kakimo moswa'mbi abambai ekina esika bo-
bambaa.

Aso ko atuei masoi.

Ainja mbi pamba emina, naso naeni eka esambi.

Baniga, mbi naditi na ngole.

Miso edi na bato banene.

Mbitakumeja bana ba kalasi.

Ekahia mbi naleji'bo: Mwana o likoto amakagwa oko
tina ji bobinjo.

Ko mokina mojo, napalaka natondoe koko.

Ta busa bokina, akéke'so ahule a mongendi, okina mwa-
na o kalasi, a'yoene mbi, aso abali na bina'nde bana'
bo: «Injani mbwa iyona'ho, moyou, motombake!»

Aso ko aandoi pengu, aso ko alini ta eko kii.

Naso naoka saya mene, eko e mbi epabukea.

Naso nati ta esika pii.

Baniga, mbi nakatombó, mbitajeba.

Botombó editi na soni, botombó edi yogo.

Ekahia nongo nakadaa moyou, nakadaa motombóke,
ka mbitakwea bayenju mako botó, elenge mwana o
kalasi iyana, olani pengu.

Ko bakakwea, naso nató na mino ma mbi.

XIX

Baniga, lisolo li mbi linengi.

Napalaka nalisiejae.

Miso edi ngando epele.

Nakaene ndako ekakumee'no Njakomba.

Iso botingi na Njakomba koko; bokaengeje gala e nde. Nakaene bana ba kalasi, ngbingili-ngbingili na bamoni-tele ba'bu.

Nakaene ndako e kalasi, ekaikoe'no mawei ma Njakomba na ma ngondo.

Nakaene bami na bali, badi na nduki e Batisimo.

Nakaene Bafafa na mbongo o misala, mikakoe'bo na yonde e Njakomba.

Tomakumeani Banganga bamina ba Njakomba.

Ko elenge ebali mbi a mbanda, napalaka nasombe bolanga doi limina: Mbi te'samboe a miso ma bato. Bato bakasingani, bakalanga mbi moyou, motombake, ka mbitabakea nongo molema.

Otondo mbi, Njakomba ko lotondo'yo, loditi na libunga.

Mbi nasiejai.